

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.4.22>

ПРЯНИШНІКОВА І.В.

**ЗАСАДИ ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ****PRINCIPLES OF THE ESTABLISHMENT AND FUNCTIONING
OF THE LEGAL REGIME OF MARTIAL STATE IN UKRAINE**

Статтю присвячено аналізу засад встановлення та функціонування правового режиму воєнного стану в Україні. Визначено, що правовий режим є порядком, який встановлюється сукупністю нормативно-правових актів з метою врегулювання певних суспільних відносин для чого використовуються спеціальні засоби, способи та методи. Виявлено, що домінуючий спосіб та специфічні методи, які використовуються в правовому режимі дають ту особливість, що відрізняє їх один від одного. Акцентовано, що в Україні правовий режим воєнного стану вводився двічі внаслідок військової агресії з боку Російської Федерації. Це особливий порядок регулювання суспільних відносин в межах країни, заснований на необхідності забезпечення захисту національних інтересів у спосіб військового управління. Для нього характерним є імперативність владного впливу, наявність обмежень загального та спеціального спрямування, а також чіткість нормативного забезпечення. З'ясовано, що військовому командуванню в умовах воєнного стану надається право разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану. Для цього військове командування наділяється правом видавати обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану. Наголошено, що правовий режим як самостійна правова категорія хоча й розглядається науковцями в різних аспектах, однак головна особливість полягає в тому, що у будь-якому разі він встановлюється, змінюється, припиняється та забезпечується правом. Основні засади правового режиму воєнного стану визначені у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. Їхня деталізація забезпечена низкою підзаконних актів, серед яких провідне значення мають постанови Кабінету Міністрів України й акти військового командування та військових адміністрацій. Наразі існує низка суспільних відносин, що недостатньо нормативно забезпечені, а отже – не повною мірою врегульовані, що вкрай негативно впливає на хід здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: воєнний стан, законодавчі обмеження, збройна агресія, порядок, правовий режим, процедура.

The article is devoted to analysis principles establishing and functioning legal regime of martial law in Ukraine. It is determined that the legal regime is a procedure established by a set of legal acts in order to regulate certain social relations, for which special means, methods and methods are used. It is found that the dominant method and the specific methods used in the legal regime give the feature that distinguishes them from each other. It is emphasized that in Ukraine the legal regime of martial law was introduced twice as a result of military aggression by the Russian Federation. This is a special procedure for regulating social relations within the country, based on the need to ensure the protection of national interests through military control. It is characterized by the imperativeness of power influence, the presence of restrictions of general and special directions, as well as the clarity of regulatory support. It has been found that the military command under martial law is granted the right, together with the executive

authorities, military administrations and local self-government bodies, to introduce and implement the measures of the legal regime of martial law. For this purpose, the military command is given the right to issue binding orders and directives on matters of defense, public safety and order, implementation of measures of the legal regime of martial law. It has been found that the military command under martial law is granted the right, together with the executive authorities, military administrations and local self-government bodies, to introduce and implement the measures of the legal regime of martial law. For this purpose, the military command is given the right to issue binding orders and directives on matters of defense, public safety and order, implementation of measures of the legal regime of martial law. It is emphasized that the legal regime as an independent legal category is considered by scientists in different aspects, but the main feature is that in any case it is established, changed, terminated and provided by law. The basic principles of the legal regime of martial law are defined in the Law of Ukraine "On the legal regime of martial law" dated May 12, 2015 No. 389-VIII. Their specification is provided by a number of by-laws, among which the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine and military commands and military administrations are of leading importance. At present, there are a number of public relations that are not adequately provided with norms and, therefore, are not fully regulated, which has an extremely negative impact on the implementation of measures of the legal regime of martial law.

Key words: *armed aggression, legal regime, legal restrictions, martial law, order, procedure.*

Постановка проблеми. В Україні правовий режим воєнного стану вводився двічі внаслідок військової агресії з боку Російської Федерації. Перший раз він був введений Указом Президента України 26 листопада 2018 року за № 390/2018 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 листопада 2018 р. «Щодо надзвичайних заходів із забезпечення державного суверенітету і незалежності України та введення воєнного стану в Україні»» [1]. Проект закону про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» був зареєстрований та надалі затверджений відповідним Законом. Згідно з його застереженнями, воєнний стан вводився в Вінницькій, Луганській, Миколаївській, Одеській, Сумській, Харківській, Чернігівській, а також Донецькій, Запорізькій, Херсонській областях та внутрішніх водах України Азово-Керченської акваторії [2]. План запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в окремих місцевостях України було затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1002-р. [3].

Другий раз правовий режим воєнного стану був введений у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [4], який був затверджений Законом України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX [5]. Воєнний стан був введений із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Статтею 3 зазначеного указу визначено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасове обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4].

В умовах сьогодення в країні ведуться активні бойові дії. Суспільство поступово пристосовується до нових реалій життя, а отже – розгляд питання про засади встановлення та функціонування правового режиму воєнного стану є досить актуальною проблематикою для наукового пошуку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підняті у межах цієї роботи питання висвітлюються у межах праць класиків теоретиків, а також таких вчених як: Л. Вакарюк, І. Маркевич, Т. Мінка, О. Яковлев та інших. Однак до безпосередньої проблематики цього дослідження їхні наукові пошуки звернені не були.

Виклад основного матеріалу. Слід розуміти, що воєнний стан – це, в першу чергу, правовий режим і режим особливий.

Якщо звернутися до законодавчої бази, то можна констатувати, що законодавець досить часто вживає термін режим в контексті його правового регулювання. Так, статтею 92 Конституції

України [6] серед питань, які визначаються і встановлюються виключно законами України, згадується про правовий режим власності, державного кордону, воєнного і надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації, економічний і міграційний режим. У Податковому кодексі України [7] передбачаються спеціальні податкові режими (стаття 11). У Митному кодексі України [8] закріплюються митні режими (стаття 4), режими транзиту і тимчасового ввезення (стаття 44) [9, с. 80]. Крім зазначеного ми можемо зустріти такі словосполучення, як «режим надзвичайного стану», «пільговий режим» або «режим найбільшого сприяння», «валютний режим», «режим земель», «правовий режим майна», «правовий режим майна подружжя», «правовий режим іноземців і осіб без громадянства», «антитерористичний режим», «контррозвідувальний режим», «контрдиверсійний режим», але при цьому не даючи їм, як правило, належного визначення. Як наслідок, вченими і дослідниками зазначеної проблеми виробились різноманітні підходи до самого розуміння і визначення даної правової дефініції [10, с. 197].

Проаналізувавши роботи класиків теоретиків, то можемо мати наступну картину стосовно визначення правового режиму. Так, С. Алексєєв під правовим режимом розумів порядок регулювання суспільних відносин, виражений у комплексі правових засобів [11]; на думку Д. Бахраха – це система норм права, яка регулює діяльність, відносини між людьми з приводу певних об'єктів [12]; О. Скакун розглядаючи законність визначає, що це режим суспільно-політичного життя, що створюється всіма суб'єктами права (державними органами, посадовими особами, громадянами та їх об'єднаннями) в результаті однозначного розуміння та неухильного здійснення (дотримання, виконання, використання, застосування) нормативних положень конституцій, законів, підзаконних актів, які їм не суперечать, та інших джерел права і піднормативних актів [13, с. 715]; для Г. Беляєвої, правовий режим – це особливий нормативний порядок регулювання на основі установлених і забезпечених державою правових засобів, спрямований на створення умов для задоволення інтересів суб'єктів права, який виражається у специфіці способів і гарантій їх реалізації і заснований на дії спільних принципів, що приводять усі його елементи у впорядковану систему [14, с. 30].

Отже, правовий режим, це насамперед порядок, який встановлюється сукупністю нормативно-правових актів з метою врегулювання певних суспільних відносин для чого використовуються спеціальні засоби, способи та методи. Але як вірно зазначає С. Алексєєв, у рамках кожного правового режиму, за деяким винятком, беруть участь не всі способи правового регулювання (заборони, дозволи чи зобов'язання), однак «для кожного режиму – і це визначає його специфіку – один із способів виступає домінуючим, визначає весь облік та створює специфічну спрямованість, напрямок в регулюванні» [15, с. 243; 16, с. 125]. Проте тут слід вести мову не про певний абстрактний юридичний інструментарій, до якого відносять і юридичну техніку (наприклад, використання юридичних презумпцій чи фікцій або міжгалузєва аналогія), що не має безпосереднього відношення до проблематики правових режимів, а про способи, методи і типи правового регулювання, які змістовно наповнюють і визначають нормативне вирішення законодавцем того чи іншого питання [9, с. 82]. Таким чином, домінуючий спосіб та специфічні методи, які використовуються в правовому режимі дають ту особливість, що відрізняє їх один від одного.

З наведеного вище ми можемо дійти висновку, що правовий режим як самостійна правова категорія хоча й розглядається науковцями в різних аспектах, однак головна особливість полягає в тому, що у будь-якому разі він встановлюється, змінюється, припиняється та забезпечується правом. Поза правовою системою він не може існувати апіорі. Поза правовою системою діють режими, які не передбачають юридичного втручання в регулювання відносин та не врегульовані правовими нормами. Однак сутність правового режиму не можна й розглядати поза межами політичних процесів у державі. Та і взагалі неможливо визначити такий правовий режим, який би був встановлений поза політичною волею держави, інакше така держава не є суверенною. У будь-якому разі правовий режим – це органічна частина державного та політичного режимів. Якщо державний режим визначається як сукупність методів влади, то політичний режим – як функціональний аспект політичної системи суспільства. Політичний та державний режими, виражаючи змістовний аспект прийняття та виконання управлінських рішень, надаючи політичному життю певну спрямованість, безпосередньо впливають на загальні ознаки, принципи та параметри формування правової системи в цілому і правових режимів зокрема [16, с. 125].

Для досліджуваного правового режиму характерним є те, що його зміст, порядок введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних

інтересів юридичних осіб визначаються нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [17].

Військовому командуванню в умовах воєнного стану надається право разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану. Для цього військово командування наділяється правом видавати обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Обмеження, які можуть бути запроваджені в умовах воєнного стану щодо фізичних осіб є такими: 1) запроваджувати трудову повинність для окремих категорій працездатних осіб, які не залучені до роботи у сфері забезпечення життєдіяльності населення, оборонній сфері і не заброньовані за підприємствами, установами та організаціями (на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 р. № 753 «Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану» [18]). Так, до суспільно корисних робіт можуть бути залучені виключно працездатні особи віком від 16 років, які не мають обмежень за станом здоров'я до роботи в умовах воєнного стану, а саме: безробітні та інші незайняті особи; працівники функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств (за погодженням з їх керівниками), у порядку переведення; особи, зайняті в особистому селянському господарстві; студенти вищих, учні та слухачі професійно-технічних навчальних закладів; особи, які забезпечують себе роботою самостійно. До суспільно корисних робіт забороняється залучати малолітніх дітей, дітей віком від чотирнадцяти до п'ятнадцяти років, жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також вагітних жінок у разі, коли виконання таких робіт може негативно вплинути на стан їх здоров'я [18]; 2) запроваджувати комендантську годину. Комендантську годину у зв'язку з воєнним станом запроваджено майже по всій території України. Тривалість її відрізняється за областями, залежить від активності бойових дій та вводиться в дію начальником обласної військової адміністрації. Зокрема, станом на 03 березня у місті Києві комендантська година запроваджена з 20:00 до 07:00, у Харкові – з 16:00 до 06:00, в Одеській області з 19:00 до 06:00, в інших областях з менш напруженою ситуацією комендантська години триває з 22:00 до 06:00. У Закарпатській області комендантську годину не запроваджували [19]; 3) встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів; 4) перевіряти документи в осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України (на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2021 р. № 1456 «Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану» [20]); 5) встановлювати заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан (на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1450 «Про затвердження Порядку встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан» [21]); 6) забороняти торгівлю окремо визначених товарів (на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1457 «Про затвердження Порядку заборони торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» [22]; 7) запроваджувати у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами (на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 328 «Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану» [23]); 8) встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ; 9) проводити евакуацію населення, матеріальних цінностей. Наприклад, українці повинні евакуюватися до більш безпечних регіонів країни за двох умов: а) якщо там, де вони перебувають, ведуться активні бойові дії, або б) найближчим часом можуть розпочатися [24]. Місцеві програми евакуації розробляються відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України та Постанови Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення

надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру»; 10) встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів (на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1455 «Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан» [25]). У зв'язку із загальною мобілізацією в Україні обмежено виїзд за кордон чоловіків 18-60 років [17].

Як видно із вище зазначеного для введення в дію встановлених законодавством обмежень для фізичних осіб, уряд повинен розробити і прийняти для кожного виду обмежень окремий нормативно-правовий акт. В якому детально описати порядок дій як фізичних осіб, так і посадових. Із десяти видів обмежень відсутній порядок, що встановлює для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування. Необхідно відмітити, що в 2020 році було подано декілька законопроектів [26; 27] зі скасування зазначеного обмеження, але які так і не були прийняті. На разі відсутній порядок з означеного обмеження під час ведення режиму воєнного стану.

Щодо юридичних осіб можуть встановлюватися наступні обмеження: 1) використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю. Здійснення цього заходу не деталізовано та не врегульовано на законодавчому рівні, а тому «використання потужностей підприємств» може в кожному випадку відбуватися на розсуд військового командування, виходячи з поточних потреб. Таке формулювання потенційно дозволяє військовому командуванню перевести будь-яке підприємство на повне обслуговування оборонних потреб, при цьому відшкодування збитків чи інші гарантії компенсації прямо не передбачені [28]; 2) видавати накази (розпорядження) про відсторонення від роботи керівників підприємств, установ та організацій без збереження заробітної плати за неналежне виконання ними обов'язків, визначених цим Законом, та накази (розпорядження) про призначення виконавців обов'язків керівників зазначених підприємств, установ і організацій на час дії правового режиму воєнного стану; 3) у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку; 4) примусово відчужувати майно, в тому числі те, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка [17].

Окремо зазначимо, що забороняється проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів, але зазначені обмеження можуть відбуватися виключено в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану [17]. Важливо, що згідно з частиною другою статті 39 Конституції України: «Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» [6]. Тобто, відповідно до Основного Закону мирні зібрання можуть бути заборонені тільки судом, а тому не є повністю забороненими під час воєнного стану. Окрім того, стаття 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» дозволяє військовим адміністраціям та військовому командуванню встановлювати додаткові обмеження. Це у більшості випадків може стосуватися місця або часу проведення мирних зборів [29].

Дуже серйозні обмеження містяться щодо діяльності ЗМІ, причому з акцентом саме на електронні. Так, у пункті 11 частини першої статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [17] встановлюється регулюючий режим стосовно «роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі». Таке регулювання повинно

здійснюватися у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Але станом на початок 2022 року такого положення не прийнято, що вкрай негативно впливає на дотримання вказаної процедури.

Висновки. Отже, правовий режим воєнного стану – це особливий порядок регулювання суспільних відносин в межах країни, заснований на необхідності забезпечення захисту національних інтересів у спосіб військового управління. Для нього характерним є імперативність владного впливу, наявність обмежень загального та спеціального спрямування, а також чіткість нормативного забезпечення.

Основні засади правового режиму воєнного стану визначені у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Їхня деталізація забезпечена низкою підзаконних актів, серед яких провідне значення мають постанови Кабінету Міністрів України й акти військового командування та військових адміністрацій (обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану). Наразі існує низка суспільних відносин, що недостатньо нормативно забезпечені, а отже – не повною мірою врегульовані, що вкрай негативно впливає на хід здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 листопада 2018 року «Щодо надзвичайних заходів із забезпечення державного суверенітету і незалежності України та введення воєнного стану в Україні»: Указ Президента України від 26.11.2018 р. за № 390/2018. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://web.archive.org/web/20210416120127/https://www.president.gov.ua/documents/3902018-25574>
2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 26.11.2018 р. № 2630-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 48, ст.381.
3. Питання запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в окремих місцевостях України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.12.2018 р. № 1002-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1002-2018-%D1%80#Text>
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
5. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
6. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
7. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17>
8. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4495-17>
9. Яковлев О.А. «Правовий режим»: підходи до визначення поняття. *Право та інновації*. 2015. № 2 (10). С. 80-85.
10. Вакарюк Л. Основні підходи до розуміння поняття «правовий режим». *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 12. С. 196-201.
11. Алексеев С.С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. М. : Юрид. лит., 1989. 288 с.
12. Бахрах Д.Н. Административное право России : учеб. для вузов. М. : Норма, 2002. 468 с.
13. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. Х., 2005.
14. Беляева Г.С. Понятие правового режима в теории права: основные подходы. *Вестн. Сарат. гос. юрид. акад.* 2012. Доп. вып. (85). С. 26-31.
15. Алексеев С.С. Теория права. М., 1995.
16. Мінка Т.П. Онтологічна характеристика правового режиму. *Право і суспільство*. 2012 № 3. С. 123-127.
17. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
18. Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від

13.07.2011 р. № 753. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/753-2011-%D0%BF#Text>

19. Роз'яснення про введення правового режиму воєнного стану. *Ямницька територіальна громада*, 2022. URL: <https://yamnytsya-otg.if.ua/2022/03/rozyasnennya-pro-vvedennya-pravovoho-rezhymu-voennoho-stanu/>

20. Про Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2021 р. № 1456. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>

21. Про затвердження Порядку встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан: Постанови Кабінету Міністрів України від 29.12. 2021 р. № 1450. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1450-2021-%D0%BF#Text>

22. Про затвердження Порядку заборони торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12. 2021 р. № 1457. *LIGAZAKON*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kp211457>

23. Деякі питання забезпечення населення продовольчими товарами тривалого зберігання в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 328. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/deyaki-pitannya-zabezpechennya-naselennya-prodovolchimi-tovarami-trivalogo-zberigannya-v-umovah-voennogo-stanu-328>

24. Мотузьяник О. У Міноборони назвали дві умови для евакуації населення. *RBC.UA*, 2022. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/minoborony-nazvali-dva-usloviya-evakuatsii-1656074004.html>

25. Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1455. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#n8>

26. Кабмін пропонує скасувати квартирну повинність: що потрібно знати. *Нерухомі*, 2020. URL: <https://nerukhomi.ua/ukr/news/kabmin-proponue-skasuvati-kvartirnu-povinnist-scho-potribno-znati.htm>

27. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 24.02.2020 р. № 3116 «Про внесення зміни до статті 8 Закону України "Про правовий режим воєнного стану" щодо військово-квартирної повинності для фізичних і юридичних осіб». *LIGAZAKON*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI01491A>

28. Маркевич І. Воєнний стан: наслідки для бізнесу. *ЮРЛІГА*, 2015. URL: <https://news.dtki.ua/state/entrepreneurship/32727-vojennii-stan-naslidki-dlya-biznesu>

29. Експерти ЦГС пояснили, чи можна проводити мирні зібрання під час воєнного стану. *Центр громадянських свобод*, 2022. URL: <https://ccl.org.ua/news/eksperty-czgs-poyasnyly-chy-mozhna-provodyty-myrni-zibrannya-pid-chas-voennogo-stanu/>